

les over de hele stad uit te spreiden.⁵⁴ In 1947 werd slechts les gegeven aan 25 kinderen in de lokalen van de Lekstraat- en Linnaeusstraatsjoele. Daarnaast waren er uiteraard kinderen die het joods bijzonder onderwijs volgden. In 1948 gaf de joodse gemeente Amsterdam echter al weer les aan 175 kinderen in 13 groepen verspreid over de hele stad. Prins gaf aan de leerlingen geworven te hebben door intensief pastoraal werk, omdat ze komen ‘van families, die zeer van het Jodendom af staan en die 2 à 3 jaar na de bevrijding uit niets hadden laten blijken, dat zij Joods onderwijs voor hun kinderen nodig achtten.’⁵⁵

Het grootste probleem waren echter de joodse gemeenten buiten de grote steden. Daar verbleven tal van kinderen die grotendeels in een niet-joodse omgeving leefden. Aanvankelijk werd overwogen om hen lessen te geven via de radio – of als dat niet zou lukken door middel van grammofoonplaten.⁵⁶ De uiteindelijke oplossing werd echter dat het NIK een Centrale Onderwijscommissie (COC) oprichtte die verantwoordelijk werd voor het joodse onderwijs in een groot deel van Nederland. Daartoe nam de COC een corps aan reizende leraren in dienst, zoals Koos Caneel en diens vrouw Ina Caneel-Polak uit Bussum, J. van Gelder uit Maastricht, L. Israëls uit Almelo, Max Seyffers uit Rotterdam en M. Philipson uit Haarlem. Deze leraren hadden ieder een deel van Nederland onder hun hoede en bezochten kinderen in kleine groepjes of zelfs alleen. Dat gebeurde in de regel een uur in de week.⁵⁷

Een indruk daarvan krijgen we uit een verslag van de godsdienstonderwijzer L. Israëls uit Almelo over de periode december 1960–1 april 1961. Hij maakte wekelijks de treinreis Steenwijk-Emmen, waarbij hij dan altijd in Ommen uitstapte om daar op de BLO-school een uurtje les te geven aan een joods meisje uit Hardenberg. ‘Ze gebruikt een leesplankje’, zo schreef hij, ‘en kan een heel klein beetje lezen [in het Hebreeuws]. Geschiedenis en een verhaal kan ze wel volgen. Ze kent enige Bero-chous [berachot, zegeningen].’ Een trein later gaat het dan verder naar Emmen, waar hij met een jongetje een flink programma doorneemt: ‘Met hem heb ik de eerste Parsjo [afdeling] van de sidro Wajeiro [Tora-afdeling Genesis 18,1–22,24] behandeld met de verklaring van Rasjie. Ter gelegenheid van Toe Bisjwat [Bomendag] heb ik met hem de eerste Misjno van Rousj Hasjono [eerste stukje uit de misjna-afdeling Rosj Hasjana] en met Poerim de eerste Misjno van Me-gillo [eerste stukje uit de misjna-afdeling Megilla] geleerd.’ Bij een ander gezin komt hij echter niet verder dan een beetje modern Hebreeuws aan de kinderen te leren. Eén meisje vertrekt overigens stevast te vroeg, omdat ze daarna naar judo moet.⁵⁸

In kwartaalrapporten hielden de godsdienstonderwijzers bij wat ze precies met welke kinderen leerden. Het vergde grote flexibili-

⁵⁴ Zie over de reconstructie van het Amsterdamse godsdienstonderwijs: Paul van Trigt, ‘Onderwijs en jeugdwerk’ in: Bart Wallet, Paul van Trigt en Hans Polak, *Sjehechejanoe – Die ons heeft laten leven. Geschiedenis van de Joodse Gemeente Amsterdam [NIHS] van 1945 tot 2010* (Amsterdam 2011) 192–200.

⁵⁵ Joods Cultureel Centrum Amsterdam [hierna: JCC], archief Nederlands-Israëlietisch Kerkgenootschap [hierna: NIK], Onderwijs, A. Prins, rapport afdeling onderwijs NIHS Amsterdam 1948.

⁵⁶ JCC, NIK, Notulen PC 1946.

⁵⁷ JCC, NIK, Notulen PC 1947 (COC start informeel onder leiding van Bram de Jong); PC 1948 (M.H. Gans neemt de leiding over). Namen van leraren uit de map Onderwijs.

⁵⁸ JCC, NIK, Onderwijs, rapportage L. Israëls december 1960–1 april 1961.